

Vítězslav Němčák¹⁾

K judikatuře Evropského soudu pro lidská práva v případech vyhoštění

Úvod

Článek 3 Úmluvy o ochraně základních práv a svobod (dále též „Úmluva“ nebo „Evropská úmluva“) stanoví, že „nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“ Tento článek není pouze příkazem smluvním státům zdržet se takového jednání, ale chrání rovněž osoby, kterým hrozí vyhoštění.²⁾ Princip poprvé vyřčený Evropským soudem pro lidská práva (dále „Evropským soudem“ nebo „Soudem“) v případě *Soering proti Spojenému království* v roce 1989 staví zejména na tom, že článek 3 nemůže být jako jeden z mála ustanovení Úmluvy³⁾ za žádných okolností derogován.⁴⁾ Judikatura Soudu prošla od roku 1989 zásadním vývojem. V tomto článku budeme analyzovat kritéria a metody Evropského soudu, kterými zjišťuje a hodnotí existenci rizika zacházení v rozporu s článkem 3 Úmluvy v cílové zemi vyhoštění. Podrobný pohled na vývoj judikatury v této oblasti ukazuje, že štrasburští soudci vedli svá rozhodnutí k postupnému zpružnění kritérií, což má také za důsledek ulehčení důkazní situace vyhošťované osoby. Soud rovněž ukázal, že nehodlá ustoupit z pravidla, že článek 3 poskytuje absolutní ochranu i osobám, které představují závažné bezpečnostní riziko.

---

¹⁾ Doktorant na Katedře ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity, vitezslav.nemcak@gmail.com. Text článku je upravenou částí diplomové práce autora pod názvem „Žadatelé o azyl: ochrana podle čl. 3 Evropské úmluvy o lidských právech“, Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2010. Vedoucí práce Prof. JUDr. Vladislav David, DrSc. Dostupné z <www.theses.cz>.

²⁾ Článek 3 *Evropské úmluvy* dopadá rovněž na extradici i jiné formy nuceného přesunu cizince do jiné země. Pro zjednodušení budeme dále v textu používat pouze termín vyhoštění. K problematice rozsahu aplikovatelnosti článku 3 viz dílo autora citováno výše, str. 18 an.

³⁾ *Evropská úmluva*, čl. 15, odst. 1-2:

„1. V případě války nebo jiného veřejného ohrožení státní existence může každá Vysoká smluvní strana přijmout opatření směřující k odstoupení od závazků stanovených v této Úmluvě (...).

2. Podle tohoto ustanovení nelze odstoupit od článku 2, kromě úmrtí vyplývajících z dovolených válečných činů, a článků 3, 4 (odstavec 1) a 7.“

⁴⁾ *Soering proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 7. 7. 1989, stížnost č. 14038/88, odst. 88.

Základní kritéria pro hodnocení špatného zacházení

Evropský soud požaduje, aby zacházení, které cizinci hrozí, dosáhlo alespoň *minimálního stupně závažnosti*.⁵⁾ Tento princip Soud běžně používal pro přímý účinek článku 3 a nebylo tedy překvapením, že v „zakládajícím“ rozhodnutí *Soering proti Spojenému království* odkazuje na dřívější judikaturu.⁶⁾ Pro zhodnocení, zda je již dosažena nepřípustná míra špatného zacházení, Soud přihlíží ke všem okolnostem případu a zdůrazňuje, že jde o posuzování relativní a nikoliv objektivní. Mezi okolnosti, které jsou rozhodné, Soud zařazuje: povahu a kontext zacházení nebo trestu, způsob jejich vykonání, jejich délku nebo psychický a duševní efekt a v některých případech pohlaví, věk a zdravotní stav obětí.⁷⁾

Hranici minimálního stupně závažnosti není jednoduché přesně vytyčit, což dokládají případy týkající se tělesných trestů mladistvých. V případě *Tyrer proti Spojenému království*⁸⁾ Soud konstatoval porušení článku 3 z důvodu vykonání trestu třemi ranami palicí na holá hýždě v přítomnosti tří policistů uděleném mladistvému delikventovi soudem. Oproti tomu Soud judikoval nepřekročení hranice minimálního stupně závažnosti v případě *Costello-Roberts proti Spojenému království*, kdy byl oblečený žák potrestán ředitelem školy třemi ranami sportovní obuvi s gumovou podrážkou na zadek bez přítomnosti dalších osob.⁹⁾ Nutno podotknout, že poslední případ byl soudci rozhodnut v poměru hlasů 5 ku 4.

K rozhodnutí o odpovědnosti státu za již provedené nebo hrozící vyhoštění je navíc potřeba naplnit druhou podmínku: prokázat, že existují *závažné a ověřené důvody*¹⁰⁾ se domnívat, že vyhoštěné osobě hrozí *skutečné riziko*¹¹⁾, že bude v cílové zemi podrobena zacházení v rozporu s článkem 3. Soud považoval za důležité zdůraznit, že pouhá možnost špatného zacházení nezpůsobí sama o sobě porušení článku 3.¹²⁾

Hodnocení naplnění těchto podmínek musí být podle Evropského soudu velmi

---

⁵⁾ Francouzsky: *minimum de gravité*.

⁶⁾ *Irsko proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 18. 1. 1978, stížnost č. 5310/71 a *Tyrer proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 25. 4. 1978, stížnost č. 5856/72.

⁷⁾ *Soering proti Spojenému království*, citováno výše, odst. 100. Stejně formulovaná kritéria používá Soud i dnes viz například *Khodzhayev proti Rusku*, rozsudek ESLP ze dne 12. 5. 2010, stížnost č. 52466/08, odst. 89.

⁸⁾ *Tyrer proti Spojenému království*, citováno výše.

⁹⁾ *Costello-Roberts proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 25. 3. 1993, stížnost č. 13134/87, zejména odst. 31.

¹⁰⁾ Francouzsky: *motifs sérieux et avérés*.

¹¹⁾ Francouzsky: *risque réel*.

¹²⁾ *Vilvarajah a další proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 30. 10. 1991, stížnosti č. 13163/87; 13164/87; 13165/87; 13447/87 a 13448/87, odst. 111.

důkladně hlavně proto, že článek 3 Úmluvy chrání absolutní právo, které se týká jedné ze základních hodnot demokratické společnosti.¹³⁾

Důkazní břemeno

Pokud má být nepřímá ochrana článku 3 aktivizována, je nutné, jak jsme již zmínili, aby bylo prokázáno, že existuje *skutečné riziko* nebezpečí špatného zacházení. Kdo má však existenci takového rizika před soudem prokázat?

Obecně platí, že důkazní břemeno nese vyhošťovaná osoba. Evropský soud zdůrazňuje, že je nutné, aby tvrzení o hrozbě špatného zacházení bylo podepřeno dostatečnými důkazy. Soud vyžaduje, aby byla hrozba prokázána beze všech pochybností (*beyond reasonable doubt*), ale takové důkazy mohou být postaveny i na dostatečně přesvědčivé a jasné dedukci z nevyvratitelných předpokladů a faktů.¹⁴⁾

Někteří autoři identifikují zmírnění nebo dokonce odklon od původní koncepce důkazního břemene. Frédéric Sudre si všímá,¹⁵⁾ že v případě *Chahal proti Spojenému království* Evropský soud požaduje po smluvním státu *ujištění* a dokonce *důkazy* o tom, že bezpečnost stěžovatele nebude ohrožena.¹⁶⁾ Nuala Moleová zase uvádí¹⁷⁾ rozhodnutí o nepřijatelnosti stížnosti ve věci *V. Matsiukhina a A. Matsiukhin proti Švédsku*, ve kterém Soud říká, že je nezbytné dát žadatelům o azyl výhodu důvěry v jejich tvrzení, a také dokumentům, kterými je dokládají. Nicméně pokud existují informace, které výrazným způsobem zpochybňují pravdivost těchto tvrzení, musí podle požadavků Soudu stěžovatel předložit dostatečné vysvětlení.¹⁸⁾

Nelze však dospět k závěru, že by došlo k převrácení důkazního břemene na stranu států. Štrasburští soudci pouze berou podle našeho názoru v úvahu charakter stran. Na jedné straně stát se svým informačním a lidským aparátem a na druhé cizinec, velmi často uprchlík, kterému hrozí návrat do země, jež mu není bezpečná.

---

¹³⁾ Viz například *Vilvarajah a další proti Spojenému království*, citováno výše, odst. 108 nebo *Jabari proti Turecku*, rozsudek ESLP ze dne 11. 7. 2000, stížnost. č. 40035/98., odst. 39.

¹⁴⁾ *Jalloh v. Germany*, rozsudek ESLP ze dne 11. 7. 2006, stížnost č. 54810/00, odst. 67.

¹⁵⁾ F. Sudre je profesorem na Univerzitě v Montpellier a ředitelem „Institutu evropského práva lidských práv“ (*Institut de Droit Européen des droits de l'Homme*), SUDRE, F. *Le renouveau jurisprudentiel de la protection des étrangers*. In de HUGUES, F. (dir.). *Les étrangers et la Convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales*. Paris : LGDJ, 1999, ISBN 2-275-01821-2, str. 74.

¹⁶⁾ *Chahal proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 15. 11. 1996, stížnost č. 22414/93, odst. 91-105.

¹⁷⁾ N. Moleová je zakladatelka a ředitelka centra pro práva jednotlivců (*the Advice on Individual Rights Centre*), MOLE, N. *Le droit d'asile et la Convention européenne des droits de l'homme*. 4. vyd., Édition du Conseil de l'Europe, 2008, ISBN: 978-92-871-6216-8.

¹⁸⁾ *V. Matsiukhina a A. Matsiukhin proti Švédsku*, rozhodnutí ESLP o přijatelnosti ze dne 21. 6. 2005, stížnost č. 31260/04.

Dochází tak k situacím, kdy Evropskému soudu stačí velmi málo důkazů, které jsou představeny samotným stěžovatelem, protože využívá celý systém zdrojů.

Pro posouzení celkové situace v cílové zemi se Soud opírá o informace a důkazy, které považuje za spolehlivé a objektivní. Počítá mezi ně: informace od smluvních i nesmluvních států *Úmluvy*, zprávy orgánů Organizace spojených národů nebo uznávaných mezinárodních nevládních organizací.¹⁹⁾ V případech, kdy je otázkou porušení článku 3, se řízení velmi často účastní tzv. *amici curiae*, osoby nebo organizace, které nejsou stranou sporu, ale svým názorem a informacemi přispívají k jeho rozhodnutí.²⁰⁾ Velmi výjimečně se dokonce soudci Evropského soudu vydají na „terénní průzkum“ sami²¹⁾ a využívají tak důkazy získané *proprio motu*, využijeme-li slovník používaný Soudem.²²⁾

V případě *Said proti Nizozemí* byly použity, mimo jiných zdrojů, informace ze zprávy o lidských právech vytvořené vládou Spojených států amerických, kterou Evropský soud používá i v jiných případech.²³⁾ Kyperský soudce však ve svém odlišném stanovisku zpochybnil použití podobných zpráv. Považuje je za čistě politický nástroj a nikoliv za zdroj neutrálních a nestranných informací.²⁴⁾ Tento názor považují za velmi relevantní a Evropský soud by se měl spíše vyvarovat používání čistě národních analýz. Mohou někdy posloužit jako podpůrný zdroj, který ověří nebo vyvrátí důkazy předložené Soudu, ale nikdy by se neměly stát rozhodujícím důkazem.

Soudci, po získání veškerých podkladů, hodnotí důkazy dohromady a ve vzájemných souvislostech.²⁵⁾ Je však nezbytné odlišovat různé situace, jež ovlivňují množství a povahu důkazů. Je rozdíl, jestli musí vyhošťovaná osoba doložit konkrétní nebezpečí vztahující se k její osobě nebo stačí dokázat obecný charakter nebezpečí v cílové zemi.

Individuální charakter rizika

Obecná pravidla Soudu dlouhou dobu vyžadovala důsledně osobní povahu

---

¹⁹⁾ *Salah Sheek proti Nizozemí*, rozsudek ESLP ze dne 11. 1. 2007, stížnost č. 1948/04, odst. 136.

²⁰⁾ Viz například *Mamatkoulov a Askarov proti Turecku*, rozsudek ESLP ze dne 4. 2. 2005, stížností č. 46827/99 a 46951/99.

²¹⁾ Autorovi jsou známy dva případy, kdy Evropský soud přistoupil k vyslání svých soudců pro sběr informací: *Chamaïev a další proti Gruzii a Rusku*, rozsudek ESLP ze dne 12. 4. 2005, stížnost č. 36378/02 a *N. proti Finsku*, rozsudek ESLP ze dne 26. 7. 2005, stížnost č. 38885/02.

²²⁾ Viz například *Mamatkoulov a Askarov proti Turecku*, citováno výše, odst. 69.

²³⁾ Z velkého množství případů, ve kterých Soud používá jako zdroj informací materiály vlády Spojených států amerických, uvedeme například *Mamatkoulov a Askarov proti Turecku*, citováno výše a *Saadi proti Itálii*, rozsudek ESLP ze dne 28. 2. 2008, stížnost č. 37201/06.

²⁴⁾ *Said proti Nizozemí*, rozsudek ESLP ze dne 5. 7. 2005, stížnost č. 2345/02, odlišné stanovisko soudce Loucaidese.

²⁵⁾ *Salah Sheek proti Nizozemí*, citováno výše, odst. 136.

rizika. Individuální hodnocení situace stěžovatele se projevuje při rozhodování Evropského soudu ve dvou součástech výše zmíněných kritérií pro posuzování rizika. V první řadě Soud posuzuje to, zda je *minimální stupeň závažnosti* hrozícího špatného zacházení prokázán v konkrétním případě stěžovatele. V druhé řadě pak posuzuje individuální stránku toho, zda existuje *skutečné riziko* špatného zacházení v cílové zemi vyhoštění.²⁶⁾

Individuální hodnocení stupně závažnosti

Frédéric Sudre se domnívá, že Evropský soud změnil metodu hodnocení *minimálního stupně závažnosti* svým rozhodnutím *Chahal proti Spojenému království* (z roku 1996).²⁷⁾ Podle jeho slov opustil Evropský soud individuální hodnocení stupně závažnosti a postavil rozhodnutí na obecných charakteristikách zacházení. Nový přístup Soudu identifikuje slovy, že existence skutečného rizika stačí *sama o sobě* ke konstatování porušení článku 3.²⁸⁾ Z toho vyplývá, že již není nutné studovat individuální charakter závažnosti potenciálního zacházení se stěžovatelem, pokud se prokáže existence reálného rizika zacházení v rozporu s článkem 3.

Frédéric Sudre uvádí několik rozsudků,²⁹⁾ ve kterých podle něj Evropský soud postavil své rozhodnutí na předpokladu (presumpci) závažnosti a nikoliv na individuálním hodnocení stupně závažnosti. Podle našeho názoru však jeho příklady nedokládají dostatečně, že Soud opustil individuální hodnocení minimálního stupně závažnosti. Nicméně je pravdou, že jím zmíněné případy naznačují posun v judikatuře Soudu, který se naplno projeví až deset let po případě *Chahal proti Spojenému království*.

Velmi slabým argumentem Frédérica Sudra je uvedení rozhodnutí *D. proti Spojenému království* mezi jeho příklady. V tomto případě se stěžovatel bránil vyhoštění z toho důvodu, že mu nemohla být v cílové zemi poskytnuta dostateč-

---

²⁶⁾ Viz například *Vilvarajah a další proti Spojenému království*, citováno výše, odst. 108.

²⁷⁾ SUDRE, F. *Le nouveau jurisprudentiel de la protection des étrangers*. In de HUGUES, F. (dir.). *Les étrangers et la Convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales*, citováno výše, str. 80-82 nebo také viz SUDRE, F. a kol. *Les grands arrêts de la Cour européenne des Droits de l'Homme*. 5. přepracované vyd. Paříž : PUF, 2009, ISBN: 978-2-13-057417-0, str. 175-176.

²⁸⁾ SUDRE, F. *Le nouveau jurisprudentiel de la protection des étrangers*. In de HUGUES, F. (dir.). *Les étrangers et la Convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales*, citováno výše, s. 81, a také SUDRE, F. a kol. *Les grands arrêts de la Cour européenne des Droits de l'Homme*. citováno výše, str. 176.

²⁹⁾ F. Sudre odkazuje na případy *Chahal proti Spojenému království*, citováno výše, odst. 107, *D. proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 2. 5. 1997, stížnost č. 30240/96, odst. 53, *Ahmed proti Rakousku*, rozsudek ESLP ze dne 17. 12. 1996, stížnost č. 25964, odst. 47, *Jabari proti Turecku*, citováno výše, odst. 42, *Hilal proti spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 6. 3. 2001, stížnost č. 45276/99, odst. 68, *Chamaïev a další proti Gruzii a Rusku*, citováno výše, odst. 367-368 a 352-353, (viz díla v předešlé poznámce).

ná zdravotní péče na jeho finální fázi nemoci AIDS. Jsme toho názoru, že Soud bral zcela jistě v potaz individuální stránku hladiny hrozícího nebezpečí. Soudci sice nehodnotili individuální stránku minimálního stupně závažnosti výslovně, ale v odůvodnění bral Soud explicitně v potaz zdravotní stav stěžovatele a zdravotnické podmínky v jeho zemi,³⁰⁾ což jsou kritéria pro posuzování individuality stupně hrozícího rizika.

Navíc se Evropský soud v žádném rozhodnutí nezřekl individuálního hodnocení minimálního stupně závažnosti. V některých rozhodnutích, která rovněž zařazuje Frédéric Sudre mezi své příklady, s tímto kritériem Soud výslovně počítá.³¹⁾ Nadto i v dnešních rozhodnutích (například *Khodzhayev proti Rusku* z 12. května 2010) odkazuje Evropský soud výslovně na pravidlo, že je nutné zhodnotit, zda daný *konkrétní* případ naplňuje určitou minimální míru závažnosti.³²⁾

Další rozhodnutí Evropského soudu, která figurují mezi autorovými příklady, spojuje podle našeho názoru jiný jev. Případy *Chahal proti Spojenému království*, *Ahmed proti Rakousku* a *Jabari proti Turecku* mají jednu společnou charakteristiku. Soud staví svoji argumentaci na důkazu, že skupině obyvatel, do které daný stěžovatel patří (opoziční či separatistické skupiny pro případy *Chahal* a *Ahmed*, náležitost k ženskému pohlaví v případě *Jabari*), hrozí skutečné nebezpečí. Nejde tedy o zobecňování povahy nebezpečí, ale o globálnější, méně individualizovaný přístup k analýze jeho reálné existence.

Individuální hodnocení existence skutečného rizika

Jak jsme již uvedli, individuální hodnocení se uplatňuje ve vysoké míře i při posuzování toho, zda existuje *skutečné riziko* špatného zacházení. Jestliže stupeň závažnosti měl za cíl zhodnotit, zda deklarované zacházení je natolik závažné, že překročí hranici tolerovaného minima, pak analýza reálnosti rizika zkoumá, zda se skutečně může takové zacházení v budoucnu projevit. Zpočátku Evropský soud striktně požadoval, aby bylo prokázáno, že konkrétnímu stěžovateli osobně hrozí specifické špatné zacházení.

V případě *Vilvarajah a další proti Spojenému království* bylo individuální posuzování skutečnosti rizika zásadním kritériem. Soud téměř sarkasticky poznamenal, že postavení mladých obyvatel Srí Lanky, kteří se bránili vyhoštění, není horší než ostatních členů tamilské komunity. Přitom Soud nezpochybňoval existenci jisté míry rizika špatného zacházení a zdůraznil také, že již dříve byli stěžovatelé

---

³⁰⁾ *D. proti Spojenému království*, citováno výše, odst. 50.

³¹⁾ *Hilal proti Spojenému království*, citováno výše, odst. 60, *Chamaïev a další proti Gruzii a Rusku*, citováno výše, odst. 338.

³²⁾ *Khodzhayev proti Rusku*, rozsudek ESLP ze dne 12. 5. 2010, stížnost č. 52466/08, odst. 89.

podrobení špatnému zacházení.³³⁾ Jejich situace se nicméně neodlišovala od situace dalších tamilských obyvatel Srí Lanky a jejich vyhoštění nebylo v rozporu s *Úmluvou*. V podobném duchu je vedeno i odůvodnění v případě *H. L. R. proti Francii*. Soud judikoval, že osobní situace stěžovatele, který pašoval drogy do Evropy, nebude po vyhoštění do Kolumbie horší než situace ostatních obyvatel.³⁴⁾

Takový myšlenkový postup však příliš nezapadá do logiky absolutního práva, jež článek 3 reprezentuje. Co jiného činí absolutní právo absolutním, než posuzování existence hrozby bez ohledu na to, jestli se nebezpečí pro konkrétního stěžovatele odlišuje od nebezpečí, jež hrozí dalším obyvatelům v zemi, do které má být donucen odejít?

První neskrývaná³⁵⁾ známka opuštění striktního vyžadování individualizované hrozby je patrná v rozsudku ve věci *Salah Sheekh proti Nizozemí* z roku 2007. Evropský soud rozhodl o porušení článku 3 v případě vyhoštění rodiny, která náležela k menšině Ashraf, do Somálska. Soud považoval za prokázané, že osoby náležející k této menšině jsou podrobeny zacházení v rozporu s článkem 3. Vzhledem k situaci této menšiny nepovažoval Soud za nezbytné, aby stěžovatel prokazoval nějaké další specifické charakteristiky.³⁶⁾ Pro posouzení případu *Salah Sheekh* tedy bylo důležité, aby stěžovatel prokázal, že náleží k menšině, která je prokazatelně podrobena mučení nebo nelidskému či ponižujícímu zacházení, a tím pádem lze předpovědět, že po návratu do země by s ním bylo zacházeno v rozporu s článkem 3. Tento méně individualizovaný princip rozhodování o existenci skutečného rizika byl potvrzen i další judikaturou (například rozsudkem velkého senátu ve věci *Saadi proti Spojenému království*).³⁷⁾ Vývoj judikatury se však nezastavil v tomto bodě.

Jak správně předpovídal David Kosář,³⁸⁾ znamenalo rozhodnutí ve věci *NA. proti Spojenému království*³⁹⁾ další posun. V případě vyhoštění obyvatele Srí Lanky, který patřil k tamilské menšině Soud řekl, že „nikdy nevyloučil možnost, že obecná situace násilí v cílové zemi bude dostatečného stupně intenzity, aby způsobila,

---

³³⁾ *Vilvarajah a další proti Spojenému království*, citováno výše, odst. 111.

³⁴⁾ *H. L. R. proti Francii*, rozsudek ESLP ze dne 29. 4. 1997, stížnost č. 24573/1994, odst. 42.

³⁵⁾ Termín *neskrývaná* zde používáme záměrně, protože náznaky méně individualizovaného přístupu vysloveného v případě *Salah Sheekh proti Nizozemí* jsme mohli sledovat již v případech *Chahal proti Spojenému království*, *Ahmed proti Rakousku* a *Jabari proti Turecku*, vše citováno výše.

³⁶⁾ *Salah Sheekh proti Nizozemí*, citováno výše, odst. 148.

³⁷⁾ *Saadi proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 29. 1. 2008, stížnost č. 13229/03, odst. 132 a následně také v případech *Ryabikin proti Rusku*, rozsudek ESLP ze dne 19. 6. 2008, stížnost č. 8320/04, odst. 114 nebo *Khodzhayev proti Rusku*, citováno výše, odst. 100.

³⁸⁾ KOSAŘ, D. *Nestátní původci pronásledování*, disertační práce, Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2008. Vedoucí práce profesor JUDr. Dalibor Jílek, CSc. Dostupné z <www.theses.cz>, str. 105.

³⁹⁾ *NA. proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 17. 7. 2008, stížnost č. 25904/07.

že by každé navrácení do [této země] nutně způsobilo porušení článku 3 Úmluvy. Nicméně Soud bude využívat tento přístup pouze v nejextrémnějších případech obecného násilí (...).“⁴⁰⁾ V případě *NA. proti Spojenému království* však podle Soudu existovalo nejen obecné nebezpečí, ale také individuální charakteristika stěžovatele (který byl již dříve vězněn a byl členem tamilské menšiny) dokládala, že by byl v případě vyhoštění podroben zacházení v rozporu s článkem 3 Úmluvy. Vyřčené pravidlo tedy nesloužilo k rozhodnutí případu. Princip, že je možné stanovit existenci skutečného rizika v cílové zemi na obecných hrozbách, byl převzat i pozdější judikaturou,⁴¹⁾ avšak dosud Soud nikdy neshledal, že by situace v nějaké zemi byla natolik závažná, že by stačila sama o sobě k závěru, že vyhoštění osoby do této země bude porušením článku 3.

Časový rozměr hodnocení rizika

Bezpečnostní rizika v různých částech světa nejsou statickým jevem. Země může být v jednu chvíli ostrovem bezpečnosti a jindy představovat riziko pro všechny své obyvatele. Časový faktor je proto velmi důležitým aspektem při rozhodování o riziku a některé mezinárodní smlouvy jej reflektují.

Úmluva o právním postavení uprchlíků (dále „Ženevská úmluva“)⁴²⁾ obsahuje ve svém článku 1.C tzv. cessační klauzuli (zrušující klauzuli). Ta zjednodušeně říká, že pokud se situace, která donutila osobu k útěku z její země, dostatečně zlepšila, nemůže již uprchlík vyžadovat ochranu. Problematickým aspektem této klauzule je zejména interpretace toho, co je již dostatečná změna okolností.⁴³⁾ My se však budeme soustředit na vliv času na rozhodování štrasburských soudců. Evropský soud rozlišuje situaci, kdy již k vyhoštění osoby došlo, a případ, kdy je rozhodováno před jejím vyhoštěním.

V případech, kdy Soud rozhoduje po uskutečněním vyhoštění posuzuje situaci vyhoštěného cizince vzhledem k faktům, které byly známy, nebo měly být známy smluvnímu státu v době, kdy byla osoba deportována.⁴⁴⁾ Zdůrazňuje však současně, že to nebrání tomu, aby vzal v potaz i pozdější informace, které mohou posloužit k potvrzení nebo vyvrácení toho, jak smluvní stát posuzoval obavy

---

⁴⁰⁾ Tamtéž, odst. 115.

⁴¹⁾ Například *F. H. proti Švédsku*, rozsudek ESLP ze dne 20. 1. 2009, stížnost č. 32621/06, odst. 90 nebo *A. Panjeighalehei proti Dánsku*, rozhodnutí ESLP o přijatelnosti ze dne 13. 10. 2009, stížnost č. 11230/07.

⁴²⁾ Ženeva, 1951.

⁴³⁾ Detailní analýza problematiky cessační klauzule viz například FITZPATRICK, J., BONOAN, R. *La cessation de la protection de réfugié*. In FELLER, E. a kol. (dir.). *La protection des réfugiés en droit international*. Brusel: Larcier, 2008, ISBN: 978-2-8044-2385-8, str. 553 an.

⁴⁴⁾ *Cruz Varas a další proti Švédsku*, rozsudek ESLP ze dne 20. 3. 1991, stížnost č. 15576/89, odst. 76 nebo *Vilvarajah a další proti Spojenému království*, citováno výše, odst. 107.

stěžovatele.⁴⁵⁾ Jak se ukázalo v případě *Vilvarajah a další proti Spojenému království*, stát nemusí být nutně odsouzen za porušení článku 3 ani v případě, že jsou po vyhoštění osoby podrobeny mučení, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení anebo trestu.

Pokud ještě nedošlo k vyhoštění, rozhoduje Soud o hypotetickém porušení článku 3.⁴⁶⁾ Porušením *Úmluvy* je akt vyhoštění a nikoliv pouze rozhodnutí o něm. V případě rozhodování před deportací bere Soud v úvahu, na rozdíl od předešlé situace, skutečnosti v době rozhodování.⁴⁷⁾ Rozhodování tak nabírá nový rozměr a Evropský soud může posuzovat naprosto jinou situaci (v zemi návratu) než mohly posuzovat národní orgány v době rozhodování o vyhoštění. Časová prodleva někdy znamená změnu režimu. V případě *Muslim proti Turecku*,⁴⁸⁾ ve kterém se jednalo o vyhoštění stěžovatele do Iráku, bylo Tureckem rozhodnuto o vyhoštění v roce 1999. Případ se dostal před Evropský soud, který však vynesl konečný rozsudek až o šest let později. V průběhu této periody byla země pohlcena invazí amerických vojáků a padl režim Saddáma Husajna.

Spekulativní posuzování politické situace v cílové zemi

Evropský soud si již od počátku uvědomoval citlivost posuzování bezpečnostního rizika v cílové zemi, přestože se jedná „pouze“ o případy jednotlivých osob. Tento fakt reflektoval již ve svém prvním rozsudku týkajícího se zákazu vyhoštění dle článku 3 *Úmluvy*. V případě *Soering* štrasburští soudci uvedli, že pro stanovení odpovědnosti smluvního státu za vyhoštění se nelze vyhnout hodnocení situace v cílové zemi. Nicméně ihned zdůraznili, že nejde o to stanovit nebo dokázat mezinárodně právní odpovědnost cílové země na základě *Úmluvy* nebo jiných instrumentů.⁴⁹⁾ Vzhledem k článku 34 *Vídeňské úmluvy o smluvním právu*, který hovoří o omezení povinností vyplývajících z mezinárodních úmluv pouze na její smluvní strany, by to ani nebylo možné.⁵⁰⁾ Evropský soud se při posuzování hrozby mučení v té které zemi pohybuje na velmi kluzkém povrchu a míra a způsob hodnocení situace je mnohdy velmi diskutabilní.

---

⁴⁵⁾ *Cruz Varas a další proti Švédsku*, citováno výše, odst. 76.

⁴⁶⁾ Soud konstatoval, že porušením článku 3 není samotné rozhodnutí o extradici, ale až akt vydání jako takový. Soud musel pro zajištění efektivity udělat výjimku z pravidla, že nerozhoduje o imaginárních či budoucích porušeních *Úmluvy*. V těchto specifických případech totiž rozhoduje o budoucím možném (hypotetickém) porušení. Tuto výjimku připouští podle svých slov zejména z důvodu absolutního charakteru zákazu mučení a jiného nelidského a ponižujícího zacházení anebo trestu, a také pro nenapravitelné důsledky případného porušení článku 3 (*Soering proti Spojenému království*, citováno výše, odst. 90).

⁴⁷⁾ *Chahal proti Spojenému království*, citováno výše, odst. 85-86.

⁴⁸⁾ *Muslim proti Turecku*, rozsudek ESLP ze dne 26. 4. 2005, stížnost č. 53566/99.

⁴⁹⁾ *Soering proti Spojenému království*, citováno výše, odst. 91.

⁵⁰⁾ *Vídeňská úmluva o smluvním právu*, Vídeň, 1969, článek 3: „Ze smlouvy nevznikají ani závazky ani práva třetímu státu bez jeho souhlasu.“

Soud se mnohdy pouští do odvážných hodnocení politické situace v konkrétních zemích, aby posoudil riziko hrozby mučení a jiného zacházení v rozporu s článkem 3. Například v kauze *N. proti Finsku*⁵¹⁾ se Soud vrhl do analýzy politické situace v Demokratické republice Kongo. Soudci hodnotili riziko špatného zacházení se stěžovatelem vzhledem k celkové situaci v zemi po státním převratu. Přestože i štrasburští soudci připustili zmírnění napětí v zemi, v případě stěžovatele stále hrozí riziko, protože by mohl být považován za osobu úzce spojenou s dřívějším prezidentem. Problematický není samotný závěr analýzy Soudu, se kterým se dá souhlasit, ale již samotný proces hodnocení.

Evropští soudci se musejí v tomto a podobných případech pouštět do posuzování politické situace a hlavně jejího možného vývoje do budoucnosti. Jejich posudek se tak dostává do sféry spekulací, hypotéz, které nejsou v dané chvíli ověřitelné. Soudci si jsou tohoto faktu vědomi. Slovinský soudce napsal ve svém souhlasném stanovisku ve věci *Saadi proti Itálii*: „Proces soudního rozhodování, jako mechanismus rozhodování sporů, (...) má vždy retrospektivní charakter. Jsou to [spíše] pojišťovací společnosti, které jsou zvyklé přistupovat ke „spekulativnímu“ vyhodnocování pravděpodobnosti naplnění budoucích událostí.“⁵²⁾ Jeho poznámka nicméně nesloužila k zpochybnění ochrany poskytnuté článkem 3, ale k hodnocení požadavků na věrohodnost důkazů, jež nemohou mít stejnou povahu jako při *klasickém* retrospektivním rozhodování.

Nebudeme zde odpovídat na otázku, zda je spekulativní charakter rozhodování v případě vyhošťování cizinců dobrý nebo špatný – je to v první řadě existující praxe Evropského soudu. Je však zcela jisté, že se tak Evropský soud dostává na tenký led a jeho rozhodnutí se stávají snadnějším terčem kritiky. Zvláště, pokud se jeho závěry o neexistenci nebezpečí v cílové zemi vyhoštění ukáží jako nesprávné a osoba je následně podrobena mučení nebo jinému nelidskému či ponižujícímu zacházení (viz již zmíněný případ *Vilvarajah a další proti Spojenému království*). Lze si rovněž položit otázku, zda neexistuje nebezpečí, že Evropský soud bude více nakloněn rozhodovat ve prospěch stěžovatelů právě proto, aby se nedostal pod palbu kritiky. Pokud rozhodne o hypotetickém porušení článku 3 a osoba nemůže být proto vyhoštěna, nikdy nebude možné s jistotou říct, že rozhodl nesprávně. Pokud by se však objevilo více případů podobných *Vilvarajah a další proti Spojenému království*, byla by efektivita ochrany před vyhoštěním zaručené Evropským soudem hodně relativizována a autorita Soudu by jistě ztratila na svém lesku.

---

⁵¹⁾ *N. proti Finsku*, citováno výše.

⁵²⁾ *Saadi proti Itálii*, citováno výše, souhlasné stanovisko soudce Župančiče. Viz také BOSSUYT, M. *Strasbourg et les demandeurs d'asile: des juges sur un terrain glissant*. 1. vyd., Brusel: Bruylant, 2010, ISBN: 978-2-8027-2870-2, str. 148.

Diplomatická ujištění a jejich vliv na posouzení rizika

V souvislosti s ochranou dle článku 3 *Evropské úmluvy* se objevuje pojem *diplomatická ujištění*.⁵³⁾ Jedná se nejčastěji o dokument, ve kterém se stát, do kterého je osoba vyhošťována, zavazuje, že po jejím návratu nebude podrobena mučení a jinému nelidskému nebo ponižujícímu zacházení anebo trestu. Diplomatická ujištění mají podobu diplomatické nóty nebo to mohou být i ujištění méně formální podoby.

Jejich právní význam je však diskutabilní a zaznívají velmi kritické hlasy proti jejich používání.⁵⁴⁾ Jedním z hlavních problémů je nevymahatelný charakter takových ujištění. Z mezinárodněprávního hlediska by bylo možné najít přesvědčivé argumenty o závaznosti takových prohlášení v judikatuře Mezinárodního soudního dvora,⁵⁵⁾ ale i kdybychom je přijali, nastává problém s jejich vymáháním. Neexistuje efektivní kontrolní mechanismus, který by stát donutil splnit své diplomatické prohlášení. Nicméně v mezinárodním prostředí není takový nedostatek výjimečným jevem, a proto nemůžeme z tohoto důvodu diplomatická ujištění předem odsoudit.

Svůj postoj k diplomatickým ujištěním vyjádřily i orgány Rady Evropy. Komisař pro lidská práva se výslovně postavil proti praxi diplomatických ujištění. Je toho názoru, že vydání diplomatického ujištění je implicitním uznáním toho, že existuje reálné nebezpečí mučení nebo jiného špatného zacházení. Podle jeho vyjádření se vícekrát prokázalo, že diplomatické ujištění je nefunkčním nástrojem pro ochranu práv cizinců v případě jejich vyhoštění.⁵⁶⁾ Výbor pro prevenci mučení zase zdůraznil ve své zprávě, že pro efektivní fungování diplomatických ujištění by bylo potřeba zavést kontrolní mechanismus, který by mohl provádět nezá-

---

⁵³⁾ Ve francouzštině se používá termín *assurances diplomatiques*, v angličtině *diplomatic assurances*.

⁵⁴⁾ Systematicky bojuje proti diplomatickým ujištěním například mezinárodní nevládní organizace Amnesty International nebo Human Rights Watch, viz *Assurances diplomatiques* [online]. Amnesty International, 2006, [cit. 2010-06-03]. Dostupné z <<http://www.amnesty.fr>> nebo *“Diplomatic Assurances” against Torture* [online]. Human Rights Watch, 2006, [cit. 2010-06-03]. Dostupné z <<http://www.hrw.org>>.

⁵⁵⁾ *Austrálie proti Francii* („Případ jaderných zkoušek“), Mezinárodní soudní dvůr, rozsudek ze dne 20. prosince 1974, odst. 46: „Stejně jako pravidlo, kterým se řídí mezinárodní smlouvy: *pacta sunt servanda*, plyne obligatorní charakter mezinárodního závazku vyhlášeného jednostranným prohlášením z dobré víry. Dotčené státy mohou tedy počítat s jednostrannými deklaracemi a spoléhat na ně; mohou požadovat, aby takto vzniklé závazky byly respektovány“ (přeloženo autorem).

⁵⁶⁾ Komisař zmiňuje případy *Chahal proti Spojenému království* a *Saadi proti Itálii*, oba citovány výše, ve kterých bylo i přes diplomatické ujištění konstatováno porušení článku 3. Viz *Memorandum by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe*, [online]. Komise pro lidská práva (2008) 23, Štrasburk, 18. září 2008, [cit. 2010-06-12], zejména odst. 93 a 94. Dostupné z <<https://wcd.coe.int>>.

vislé kontroly bez předešlého upozornění.⁵⁷⁾ K podobným návrhům se přidávají i požadavky na systematický sběr dat o používání diplomatických ujištění a další nápady pro zajištění jejich vykonatelnosti.⁵⁸⁾ Parlamentní shromáždění Rady Evropy považuje praxi diplomatických ujištění rovněž za nevhodnou a označilo spoléhání se na jejich dodržování za *pokrytecké*.⁵⁹⁾ Pro nás je však nejpodstatnější názor Evropského soudu a ten nemá takto razantní postoj. Diplomatická ujištění hrají v mnoha rozhodnutích důležitou úlohu.

V případě *Chahal proti Spojenému království* Soud podle svých slov nepochyboval o dobré víře diplomatických ujištění indické vlády, která deklarovala, že pan K. Singh Chahal bude mít zajištěnu stejnou ochranu, jako všichni indiští občané a není žádný důvod se obávat, že by došlo ze strany indických úřadů ke špatnému zacházení.⁶⁰⁾ Nicméně Soud byl toho názoru, že i přes snahu vlády vylepšit situaci v zemi, je porušování lidských práv ze strany silových složek dlouhodobý problém, který je složité vyřešit.⁶¹⁾ Důvodem odmítnutí diplomatického ujištění tak nebyla věrohodnost prohlášení jako takového, ale nemožnost jeho okamžitého naplnění.

Oproti tomu, v případě *Saadi proti Itálii* Soud učinil závěr, že diplomatická ujištění tuniské vlády nepředstavují dostatečnou záruku. Italská vláda formulovala žádost o ujištění pro konkrétní případ pana Saadiho obávajícího se mučení, nelidského a ponižujícího zacházení.⁶²⁾ Tuniská strana odpověděla, že je připravena osobu přijmout a že zacházení s ní bude probíhat podle platných zákonů, které zaručují práva vězňům a připomněla, že Tunisko dobrovolně přistoupilo k příslušným mezinárodním úmluvám.⁶³⁾ Soud však zhodnotil toto prohlášení jako nedostatečné, proklamace dodržování platných zákonů v zemi není pro Soud ujištěním, že požadavky *Úmluvy* budou skutečně dodrženy. Připomenul však pravidlo vyslovené již v případě *Chahal*, že i kdyby Tunisko poskytlo dostatečná diplomatická ujištění, Soud by to nezprostilo povinnosti zkoumat, zda riziko špatného zacházení existuje či nikoliv.⁶⁴⁾

Zajímavým případem ve vztahu k diplomatickým ujištěním je názorový střet velkého senátu ve věci *Mamatkoulov a Askarov proti Turecku*. Většina soudců (14)

---

⁵⁷⁾ *15e rapport général d'activités du CPT*, [online]. Evropský výbor pro prevenci mučení, Štrasburk, 22. září 2005, [cit. 2010-06-12], odst. 40. Dostupné z <<http://www.cpt.coe.int>>.

⁵⁸⁾ JONES, M. Lies, Damned Lies and Diplomatic Assurances: The Misuse of Diplomatic Assurances in Removal Proceedings. *European Journal of Migration and Law*, 2006, Sv. 8, č. 1, ISSN: 1388-364X, str. 33-36.

⁵⁹⁾ MOLE, N. *Le droit d'asile et la Convention européenne des droits de l'homme*, citováno výše, str. 47.

⁶⁰⁾ *Chahal proti Spojenému království*, citováno výše, odst. 37.

⁶¹⁾ Tamtéž, odst. 105.

⁶²⁾ *Saadi proti Itálii*, citováno výše, odst. 52.

⁶³⁾ Tamtéž, odst. 54-55.

⁶⁴⁾ Tamtéž, odst. 147-148.

považovala diplomatické záruky Uzbekistánu jako dostatečně věrohodné.⁶⁵ Podle tří disentujících soudců však Soud nesprávně zhodnotil podaná diplomatická ujištění. Soudu byly podle nich předloženy dostatečně přesvědčivé důkazy o hrozbě špatného zacházení a citovali ze zprávy nevládní organizace Amnesty International, která deklarovala případy, v nichž docházelo k mučení a jinému špatnému zacházení. Nelíbilo se jim, že rozhodnutí o neporušení článku 3 stálo na třech základních pilířích, které však všechny pocházely od uzbecké strany. Většinu soudců také vyčetli, že nevysvětlili dostatečně, proč diplomatickým ujištěním důvěřují.⁶⁶

Z judikatury Evropského soudu je těžké vytvořit jasné pravidlo, kdy mohou být diplomatická ujištění považována za věrohodná a kdy nikoliv. Zřetelné je, že Soud nepovažuje garance ze stran cílových států za bezvýznamné, ale nepřijímá je automaticky. Můžeme pouze konstatovat, že nakonec to bude právě Evropský soud, který určí, zda jsou diplomatická ujištění spolehlivá a zda jim bude důvěřovat.⁶⁷

Riziko pro uprchlíka versus bezpečnostní riziko pro stát

Důležité je rovněž to, jak přistupuje Evropský soud k otázce vlivu bezpečnostního rizika (například rizika teroristických útoků) na případné vyhoštění. Soud se po počátečním „hledání“ přiklonil k názoru, že i kdyby státu hrozilo z důvodu přítomnosti osoby prokazatelné bezpečnostní riziko, zákaz jejího vyhoštění to nijak neovlivní. Tento postoj zastává i přesto, že například *Ženevská úmluva* stojí na odlišném principu. Po konci 2. světové války se autoři *Ženevské úmluvy* shodli na tom, že některé zločiny jsou natolik závažné, že odůvodňují vyčlenění jejich pachatelů z ochrany, kterou poskytuje.⁶⁸ Obecný princip zakazující vyhoštění uprchlíků má v rámci *Ženevské úmluvy* výjimky, které například stanoví, že výhody zákazu vyhoštění „nemohou být požadovány uprchlíkem, který z vážných důvodů může být považován za nebezpečného v zemi, ve které se nachází, nebo který poté, co byl usvědčen konečným rozsudkem ze zvláště těžkého trestného činu, představuje nebezpečí pro společnost této země.“⁶⁹ Takovému uprchlíkovi jsou zaručena pouze práva procedurální povahy (například právo předložit důkazy o jeho nevině nebo zaručení dostatečné lhůty k získání zákonného povolení vstupu do jiné země).⁷⁰ Tato omezení ochrany uprchlíků před vyhoštěním vyjadřují podle slov Julien-Lafarriera princip reciprocit mezi přijímacím státem a uprchlíkem, který

---

⁶⁵ *Mamatkoulov a Askarov proti Turecku*, citováno výše, odst. 76.

⁶⁶ Tamtéž, částečně odlišné stanovisko Sira Nicolase Bratzova, soudce Bonella a soudce Hedigana, odst. 10-11.

⁶⁷ MOLE, N. *Le droit d'asile et la Convention européenne des droits de l'homme*, citováno výše, str. 48.

⁶⁸ GILBERT, G. *Question d'actualité relatives à l'application des clauses d'exclusion*. In FELLER, E. a kol. (dir.). *La protection des réfugiés en droit international*, citováno výše, str. 540.

⁶⁹ *Úmluva o právním postavení uprchlíků*, Ženeva, 1951, čl. 33 odst. 2.

⁷⁰ *Tamtéž*, čl. 32.

musí respektovat její zákony a nesmí dostat jeho obyvatele do situace, kdy by byla ohrožena jejich bezpečnost.⁷¹⁾ *Evropská úmluva* neobsahuje podobná omezení.

V prvním rozhodnutí týkajícího se nepřímého účinku článku 3, *Soering proti Spojenému království*, Evropský soud hodnotil rostoucí mobilitu zločinců po celém světě a řekl, že vytváření rájů pro uprchlíky by bylo pro státy nebezpečné. Proto došel k závěru, že „tyto úvahy se musí objevit mezi prvky, které je třeba zhodnotit v oblasti extradice při interpretaci a aplikaci pojmu nelidský a ponižující trest.“⁷²⁾ Vypadá to tedy, že tím chtěl Soud říci, že riziko zacházení v rozporu s článkem 3 může být vyšší u osoby, která představuje bezpečnostní hrozbu. V případě *Soering* však Soud otázky vztahu národní bezpečnosti a zákazu vyhoštění dále nerozváděl.

Důležité pravidlo, které se odklání od zmíněného přístupu, pak Evropský soud stanovil ve významném rozhodnutí velkého senátu *Chahal proti Spojenému království*. V tomto případě pan K. Singh Chahal, obywatel Indie, pobýval od roku 1974 legálně ve Spojeném království. Byl podezřelý z účasti na teroristických akcích v Indii a z důvodu ohrožení britské bezpečnosti byl od roku 1990 zadržen a čekal na své vyhoštění. Evropský soud bral za prokázané, že K. Singh Chahal by byl přednostním cílem bezpečnostních složek v Indii, protože byl známý svou podporou separatismu menšiny Sikh a hrozba špatného zacházení byla tedy v jeho případě skutečná. Soud jasně zavrhl argument britské vlády, že při hodnocení rizika by měla být brána v potaz hrozba, kterou osoba představuje pro národní bezpečnost. Soud připomněl, že článek 3 je podle článku 15 *Evropské úmluvy* nederogovatelným ustanovením dokonce i v případě *veřejného ohrožení státní existence*⁷³⁾ a rozhodl o porušení článku 3 v případě, že by byl pan K. Singh Chahal vyhoštěn. Evropský soud tímto odmítl, z důvodu absolutního charakteru ochrany dle článku 3, brát v úvahu riziko, které by mohla osoba představovat pro národní bezpečnost. Tento přístup ale nebyl zdaleka přijat s nadšením (všemi) smluvními státy, které prosazují teorii o vyvažování zájmů⁷⁴⁾ a napadají absolutní charakter ochrany před vyhoštěním.

---

⁷¹⁾ F. Julien-Lafarriere je profesor veřejného práva na univerzitě Paris 11-Sud a zástupcem Francie v akademické síti Odysseus zaměřené na azylové a imigrační právo Evropské unie, JULIEN-LAFERRIER, F. Le traitement des réfugiés et demandeurs d'asile au point d'entrée, *Revue universelle des droit de l'homme*, 1990, str. 57, citováno v CHETAİL, V. *Le princip de non-refoulement et le statut de réfugié en droit international*. In CHETAİL, V. (dir.). *La Convention de Genève du 28 juillet 1951 relative au statut des réfugiés 50 ans après: bilan et perspectives*. Brusel: Bruylant, 2001, str. 39.

⁷²⁾ *Soering proti Spojenému království*, citováno výše, odst. 89.

⁷³⁾ Znění článku 15 *Úmluvy* viz poznámka č. 3.

⁷⁴⁾ Podle této teorie má být při hodnocení rizika přihlédnuto k hrozbě, kterou přítomnost dané osoby na území smluvního státu představuje a k právům obyvatel na bezpečnost. Pokud by hrozba ze strany vyhošťované osoby byla vysoká, pak se má úměrně k tomu zvýšit požadavek na hladinu závažnosti (srov. s požadavkem na minimální stupeň závažnosti).

V nedávné době padlo rozhodnutí v případě *A. proti Nizozemí*, ve kterém se na stranu Nizozemí připojila Litva, Portugalsko, Slovensko a Spojené království jako třetí strana sporu. V kontextu vyhoštění osob podezřelých z terorismu zdůrazňovaly, že jiné mezinárodní instrumenty s *Ženevskou úmluvou* v čele berou v úvahu bezpečnostní otázky a obsahují výjimky z obecného principu zákazu vyhoštění. Svou argumentaci postavily rovněž na principu formulovaném Soudem v případě *Soering proti Spojenému království* a zdůrazňovaly význam otázek bezpečnosti ve světle současných teroristických hrozeb.⁷⁵⁾

Argumenty těchto států však neměly šanci na úspěch. Evropský soud zopakoval, že otázka bezpečnosti neovlivňuje rozhodování o hrozbě mučení nebo nelidského či ponižujícího zacházení anebo trestu.⁷⁶⁾ V případě *Saadi proti Spojenému království* velký senát Evropského soudu výslovně řekl, že „argument postavený na vyvažování na jedné straně rizika, které hrozí osobě v případě jejího navrácení, a na druhé straně její nebezpečnost pro společnost (...) vychází z mylného pohledu na věc. „Riziko“ a „nebezpečnost“ nemohou být v tomto kontextu vyvažovány, protože se jedná o koncepty, které nemohou být hodnoceny jinak než odděleně jedna od druhé. (...) Argument, že osoba představuje hrozbu, pokud není vyhoštěna, nikterak nesnižuje riziko, že tato bude po svém návratu podrobena špatnému zacházení.“⁷⁷⁾ Důvodem je mimo jiné stále připomínaná premisa, že zákaz mučení, nelidského a ponižujícího zacházení představuje „jednu z nejzákladnějších hodnot demokratických společností.“⁷⁸⁾

Závěr

Evropský soud definoval pravidla pro hodnocení rizika špatného zacházení v případech týkajících se vyhoštění osob na základě dřívější judikatury vztahující se k přímé aplikaci článku 3. Za prvé musí toto riziko dosáhnout *minimálního stupně závažnosti* a za druhé musí existovat *závažné a ověřené důvody* se domnívat, že osobě hrozí *skutečné riziko*. Tato formulace je však docela slabým vodítkem, jak rozhodnout konkrétní případ, a proto musel Soud postupně vymezovat hranice toho, kdy je existence rizika prokázána a kdy nikoliv. Jeho judikatura zřetelně směřovala do dnešních dnů ke zpružnění kritérií pro hodnocení rizika.

Nebyla to však cesta bezchybná. Některá rozhodnutí ve světle dnešních dnů byla viditelně šlápnutím vedle. Zřetelně špatné bylo rozhodnutí o neporušení *Úmluvy* v případě mladých obyvatel Srí Lanky patřících do tamilské menšiny ve věci *Vilvarajah proti Spojenému království*, kdy Soud *de facto* uznal existenci rizi-

---

⁷⁵⁾ *A. proti Nizozemí*, rozhodnutí ESLP o přijatelnosti ze dne 17. 11. 2009, stížnost č. 4900/06, odst. 104 an. a také rozsudek ESLP ve věci *A. proti Nizozemí*, ze dne 20. 7. 2010 odst. 125 an.

⁷⁶⁾ *A. proti Nizozemí*, rozsudek ESLP, citováno výše, odst. 142.

⁷⁷⁾ *Saadi proti Spojenému království*, citováno výše, odst. 139.

⁷⁸⁾ Tamtéž, odst. 127.

ka, nicméně předložené důkazy neukazovaly, že hrozba směřuje konkrétně na stěžovatele. Striktní vyžadování individualizované hrozby však Soud postupně zmírnil, což více koresponduje s absolutním charakterem ochrany poskytované článkem 3. Přívětivěji se postavila judikatura i k požadavkům na důkazy, které vyžaduje od stěžovatele pro doložení skutečného rizika, a ve velké míře využívá alternativní zdroje informací. Nelze ale říci, že by Evropský soud slepě zvýhodňoval osoby, kterým hrozí vyhoštění. Svou obezřetnost demonstruje pragmatickým přístupem k diplomatickým ujištěním. Přestože se Komisař pro lidská práva, Výbor pro prevenci mučení i Parlamentní shromáždění Rady Evropy vyjádřili zřetelně proti spoléhání se na diplomatická ujištění, Evropský soud je neodmítl, ale vyhradil si právo rozhodnout o jejich relevanci. Na druhou stranu nepodleh tlaku smluvních států a nepřipustil možnost hodnotit riziko špatného zacházení ve světle bezpečnostní hrozby, jež přítomnost dané osoby ve smluvním státě způsobuje. Pevně se tak postavil za absolutní ochranu, kterou má článek 3 zajišťovat.

Shrnutí:

Tento článek se zabývá otázkou kvalifikace špatného zacházení dle článku 3 *Evropské úmluvy o lidských právech* v případech vyhoštění osob. Analyzuje judikaturu Evropského soudu pro lidská práva a vývoj pravidel hodnocení rizika. Tato analýza ukazuje, že příslušná pravidla jsou dnes pružnější a přívětivější ke stěžovateli. Článek se nejdříve zaměřuje na otázku důkazního břemene a na nutnost prokázání individuální hrozby špatného zacházení, na které Evropský soud zpočátku striktně trval. Poté článek rozebírá politické aspekty v této oblasti: spekulativní charakter hodnocení situace v cílové zemi vyhoštění a pozici Soudu k diplomatickým ujištěním. Nakonec je představen pohled Evropského soudu na vztah národní bezpečnosti a ochrany fyzické osoby dle článku 3 *Úmluvy*.

A propos de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme concernant l'expulsion – résumé

Cet article traite la question de la qualification de mauvais traitement selon l'article 3 de la *Convention européenne des droits de l'homme* dans le cadre de l'expulsion d'une personne. Il analyse la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme et le développement des règles sur l'évaluation du risque. Cette analyse montre que des règles pertinentes sont aujourd'hui plus flexibles et plus favorable au requérant. L'article est d'abord consacré à la question de la charge de la preuve et à la nécessité de prouver un risque individuel de mauvais traitement exigé au départ par la Cour européenne. Ensuite, l'article traite les aspects politiques dans ce domaine: le caractère spéculatif d'évaluation d'une situation dans le pays destinataire et la position de la Cour par rapport aux assurances diplomatiques. Enfin, l'avis de la Cour européenne sur la relation entre la sécurité nationale et la protection d'un individu selon l'article 3 de la *Convention* est présenté.